BALTADVARIO PILKAPYNAS II

Bronius DAKANIS

Baltadvario pilkapynas II, vadinamas Švedkapiais, yra ardomas kelio, vedančio iš Varniškių į Videniškių–Girsteikiškio–Alantos kelią. Jis pilkapyną kerta V–R kryptimi. Tiesiant kelią buvo sunaikinti pilkapiai. Be to, pilkapyno PR dalis, esanti į PR nuo kelio, beveik visiškai suardyta raunant medžių kelmus ir juos sustumdant į krūvas, iškirtus čia augusį brandų mišką. Centrinėje pilkapyno dalyje (tarp gerai išsilaikiusios pilkapių R grupės ir minėto kelio atsišakojimo į Alantos kelią arba Palainį yra dviejų pilkapių (16 ir 24) ŠV pusės. Jų priešingose pusėse sampilai nulyginti ir atsiduria kelkraštyje arba po kelio važiuojamąja dalimi. Ant pilkapių liekanų – sampilų ir duobių – auga stambūs medžiai. Dar vieno pilkapio (38), kurį ardo kelias į Varniškius, liekanos yra už 30 m į PV nuo minėto kelio atsišakojimo į Palainį. Tokiu pat atstumu ir tirtas šio pilkapio liekanų plotas 100 m^2 dydžio perkasa.

Tiriant perkasos ir pilkapio centras nustatytas 2,75 m į Š nuo kelio į Varniškius vidurio, 12,3 m į PR (110°) nuo gretimo pilkapio (1) centro ir 17 m į PV nuo kelio į Palainį vidurio. Šio pilkapio Š kraštą kadaise ardė ir senasis miško keliukas link Varniškių, kurio vietą dabar žymi įduba, o pilkapio sampilo centre buvo seniai iškasta didelė duobė. Į PV nuo tirto pilkapio liekanų, tarp naujojo kelio ir senojo keliuko į Varniškius yra kauburys, lyg dar vieno labai apardyto pilkapio sampilo liekanos (tiriant į R buvusio pilkapio liekanas, aptikta šio pilkapio duobė, kuri pateko į kelio zoną).

Tiriant kelio ardomą pilkapį nustatyta, jog jis buvo 10 m skersmens ir jį, sprendžiant pagal Š pusę, turėjo juosti 7 duobės. Pilkapio Š pusę juosė 4 ovalios ar beveik apskritos duobės: V, kurios centras kiek toliau į ŠV (2,6 m ilgio, 2,3 m pločio ir 1 m gylio), Š (2,5 m ilgio, 1,6 m pločio ir 90 cm gylio), ŠR (2,1 m skersmens ir apie 60 cm gylio) ir R, kurios centras galėjo būti kiek į PR (apie 40 cm gylio). Duobių vidiniai pakraščiai buvo arti pilkapio centro (iki jo tik 2 m nuo V duobės, 2,3 m nuo Š duobės, 2,6 m nuo ŠR duobės ir 3 m nuo R duobės). Taigi pilkapio pagrindo dydis (tarp duobių vidinių kraštų) buvo tik 5 m. Išlikęs pilkapio sampilo aukštis nuo pagrindo – apie 45 cm. Pilkapio pagrindas – degėsingas sluoksnelis – labai plonas, su pertrūkiais, dažniausiai išsiskiria tik plonu pilkesnio smėlio sluoksniu ir dėl pilkapio sužalojimo buvo sunkiai pastebimas. Pagrindo sluoksnis ryškiau neišsiskyrė, matyt, ir dėl to, kad apeigų metu laužo vietos (pagrindo) degėsių dauguma buvo suversta į duobes, ypač – į R ir V. Pagrindo sluoksnyje į P nuo Š duobės pakraščio 30 cm gylyje liko ir laužo anglių (18x31, 7x15, 5x6,5x15 cm dydžio ir apie 4 cm storio) bei degėsių. Tiriant šį pilkapį, dar kartą įrodyta, jog atliekant laidojimo apeigas, pirmiausia buvo ratu iškasamos duobės (galbūt duobių skaičius buvo simbolinis arba priklausė nuo kasėjų skaičiaus), o jų iškasimas prieš deginimo apeigas turėjo praktinę ir maginę (deginimo ir laužo turinio palaidojimo) reikšmę. Tik esant drėgnam gruntui buvo galima nustatyti, jog duobės buvo iškastos ne pailgos, o daugiau apskritos (ovalios) – sudėtingiausiai surandamas vidinis duobių kraštas, rodantis, jog laužo deginimo metu buvo ar-

čiau pilkapio centro. Sukasus laužavietės liekanas ir smėlį (iš anksčiau iškastų duobių) į duobes, smėlis (jis sunkesnis už degėsius ir pelenus) nustūmė degėsius link išorinių duobių kraštų. Tai aiškiai matyti V ir Š duobių pjūviuose. Laikui bėgant, išoriniuose duobių kraštuose degėsiai nyko, gruntas sukrito ir paviršiuje susiformavo įdubos – pailgos duobės. Be to, pilant sampilą, duobių išoriniai kraštai galėjo likti ir neužpilti. Čia dėl didesnės drėgmės ir degėsių geriau augo įvairūs augalai, vyko redukcijos procesas. Dėl to duobių išorinio krašto vietoje susiformavo kur kas ryškesnis sluoksnis, nustelbiantis jos vidinę pusę (kuri esant sausam smėliui visiškai nepastebima).

Tiriant pilkapį kapų neaptikta – jie galėjo būti kelio vietoje ir jau sunaikinti. Rasta tik pavienių įkapių (aukų?): geležinis vienašmenis peiliukas (Š duobės P pakraštyje, apie 20 cm gylyje, iškart po miškožemiu) ir keturkampio skerspjūvio lankelio formos neaiškaus dirbinio dalis (į Š už minėtos duobės, 15 cm gylyje, miškožemio sluoksnio apačioje). Be to, V duobės V galo ŠV pakraštyje, jos paviršiuje (10 cm gylyje, miškožemio sluoksnio apačioje) aptiktas nedidelis geležies rūdžių gabalėlis – sunykusio dirbinio liekanos. Pilkapio sampilo PV dalyje dar rastas degusio geležinio peilio smaigaliukas. Š duobės V galo dugne tarp degėsių gulėjo 12x20x25 cm dydžio akmuo, turbūt čia patekęs iš laužavietės. Pilkapio R pakraštyje, medžio kelmo vietoje, miškožemio lygyje aptikta sveika pasagvinė, kurios atsiradimas pilkapyje sietinas su minėtu senuoju miško keliuku. Po tyrinėjimų pilkapio sampilas atpiltas.

Pagal ištirto pilkapio įrengimo būdą, jis analogiškas pilkapiams, 2000–2001 m. ištirtiems po elektros linija, ir datuotinas viduriniuoju geležies amžiumi (maždaug VII–VIII a.).

BALTADVARIS BARROW CEMETERY

In the Baltadvaris barrow cemetery 2 one barrow being damaged by the road was investigated. The barrow had 10 m in diameter and was about 0.45 m high. It was surrounded by 7 pits. There were no burials in the barrow; they could have been destroyed. Only random finds were collected: a knife, a fragment of another knife and some other fragments of unidentified items. The investigated barrow was datable to the Middle Iron Age (approximately to the 7th – 8th century).

PAŠEKŠČIŲ PILKAPYNAS

Gytis GRIŽAS

2005 m. buvo tęsiami Pašekščių pilkapių (Molėtų r.) tyrinėjimai, pradėti 1999 m. pagal KVAD ardomų vietų tyrimo programą (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 166–168; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 61; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 73–76). 2005 m. ištirtas pilkapis 10(7) (111 m^2 plotas), buvęs centrinėje pilkapyno dalyje prie keliuko Pašekščiai–Briedinė. Pilkapio kraštai buvo naikinami intensyvios kelio erozijos.

Pilkapio 10(7) sampilas buvo labai suplokštėjęs, vos 28 cm aukščio, 5 m skersmens. Sampilą supo akmenų vainikas. Rasti išlikę tik 6 vainiko akmenys (16x38x20 – 35x40x